

sze biednym ludziom na świecie? — Rozwód. Gdyby nie rozwód, nie możnaby się żenić bez miłości, i byłby świat przewrócony. Teraz bowiem żeni się panicz dla posagu, dla mi-try xiążęcej, dla hrabiowskiej lub pseudo hrabiowskiej korony, dla protekcji przez familijne związki, dla próżności (jeżeli narzeczona piękna), dla rozrywki, dla fantazyi, dla uwolnienia się z pod władzy ojcowskiej, dla.... Co zaś? i nigdy nie żeni się z miłości? 1) — Czasem i to bywa, ale najczęściej z cudzą żoną; a więc znowu rozwód potrzebny.

Daleko zapędziły nas Czajczyńskie herby i cyfry; porzućmy je, a zajrzyjmy do sąsiedzkiego Kołodna. Był to niegdyś zamek xiążąt Wiśniowieckich, potem Ostrogskich: później przeszedł do Cetnerów i Rzewuskich; dziś jest w posiadaniu Swiejkowskich. W 1545 roku, władała Kołodnem xieżna Beata z Ostroga: zagrabiał tę majątność wraz z sześciami innych włości Pan Jan Tarnowski, Kasztelan Krakowski; ale Zygmunt August, natenczas już koronowany Królem Polskim i Wielkim Xięciem Litewskim, wstawił się usilnie do ojca i króla, Zygmunta I, aby sprawiedliwość Beacie uczyniono, i przystąpiono oraz do rozgranicze-

---

1) Są wyjątki;..... a nie chcę nikomu ubliżyć.

nia między Koroną i Litwą. Ciekawy ten list zachował się w oryginale. 1)

Ser^{mo} Principi domino Sigismundo, Dei gratia Regi Poloniae, Supraemo Duci Lituaniae. Russiae totiusque Prusiae, Masoviae etc. domino et heredi.

domino parenti colen^{mo} 2)

Ser^{mo} Principi, domino Sigismundo, Dei gratia Regi Poloniae, Supraemo duci Lituaniae,

1) Ten szacowny zabytek winienem właścicielowi Kłodna, J. W. Adamowi Swiejkowskiemu; przepisuję go tu z oryginalną pisownią i niektórymi omyłkami.

2) Pieczęć z Pogonią Litewską i napisem: Sigismundus Augustus, Rex Poloniae. M. Dux Lithuaniae, pięknie zachowana. Nad pieczęcią nadpis:

Do Króla J. M. Starszego, od Króla J. M. młodego, przyczinny za xieżną J. M. o zabranie wsy, Gruntów, stawów od Czerniechowa przez Pana Krakowskiego z Tarnowa y od Kłodna; przeciwko drugim, Roku 1545.

Tłumaczenie polskie listu.

Najjaśniejszemu Królowi i Panu Zygmuntowi, z Bożej łaski Królowi Polskiemu, Wielkiemu Xiążęciu Li-

Russiae, totiusque Prussiae, Masoviae, etc. domino et heredi, domino parenti colendissimo. Sigismundus Augustus eadem gratia Rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae etc. Salutem et faelicitatem, ac perpetuae observantiae humilem commendationem. Ser^{me} Rex et domine parens colendissime. Innumeris plane querelis Volinensium saepenumero obtundimur. q. regnicolae finitimi, non solum subditos et terras eorum accipiunt, sed etiam villas occupant, ac in dies longius in magnum ducatum hunc serpunt. id quod hisce diebus senatus frequens, pleraque nobilitas nomine ducis Beatae, uxoris olim ducis Heliae Constantinidis Ostroviensis, ad nos detulit, per Ma-

---

teuskiemu, Ruskiemu, Pruskiemu. Mazowieckiemu dziedzicznemu Panu, czcigodnemu Panu i Ojcu. Zygmunt August tąż samą taską Król Polski, Wielki Xiążę Litewski etc. pozdrowienie pomysłność i ciągłej powolności uniżone polecenie. Najjaśniejszy Królu i czcigodny Panie i Ojcie. Ogluszeni jesteśmy niezliczonymi skargami Wotynianów, że sąsiedzi ich Koroniarze nie tylko im poddanych i ziemie zabierają, ale wsi nawet zajmują, i co dzień dalej w to wielkie xięztwo wkraczają; w tych dniach jeszcze wiele Senatorów i Rycerstwa doniosto nam w imieniu Xiężnej Beaty, niegdys matżonki Xięcia Ilii Konstantynowicza Ostrogskiego, że Wielmożny Kasztelan Krakowski zajął siedm wsi, Htuboczecz, Wierczotka, Mszaniec, Serwirogi, Ozierna, Cebrowsczyzna i inną jeszcze, i czterdzieści dwie sadzawki

gnificum dominum Castellatum Cracoviensem, septem villas: Htuboczecz, Viercziolka, Mszaniecz, Servirogi, Ozierna, Cebrowszczizna et aliam quandam, ac quadraginta ducis piscinas a Castello Czirniechow occupatas esse. In oppido servitores fovere, ita ut et oppidi et Castelli potestatem sibi vindicare videatur. Alii praeterea Poloni finitimi terrarum eiusdem ducis viduae Colodnensium ad spatium unius miliaris occuparunt, subditis partim pulsis, partim captis et spoliatis; piscinas in fundo Colodnensi tanq. in proprio effodiunt, caeteraque commoda capiunt, in quorum omnium quieta et pacifica possessione dux Constantinus et Helias maioresq. eorum fuerunt, ut S. M^{ia} vestra ex literis et servitoribus ducis Heliinae plenius cognoscet. Quae res quum huic magno ducatu non vulgare detrimentum afferre, et inter haec dominia odium et invidiam caedesq. portendere videatur, maiorem in

---

od zamku Czerniechowskiego. Że zaś w mieście samém służbę podburza, zdaje się przypytywać się do miasta i zamku. Podobnież drudzy Polacy sąsiedzi ziem Kotodeńskich, tejże xiężnej wdowy, zagrabili je na całą milę, a poddanych w części rozpędzili, w części ograbiwszy w niewolę zabrali; na gruncie Kotodeńskim, jakby na swoim, sadzawki wykopują, i inne nżytki z niego wyciągają; lubo xiążęta Konstantyn i Heliasz i ich przodkowie w spokojném i nieprzerwaném onych posiadaniu by-

modum rogavit nos Senatus, pleraque nobilitas, ut haec ad S. M^{tem} vestram deferremus. Quorum petitionem obaudire non valentes, memores etiam aequitatis officiiq. nostri, petitionem nostram quam et literis et coram fecimus, iterum atq. iterum repetimus, unice rogantes Ser^{ma} M^{tem} vestram, dignetur praecipere, ut ea, quae indigne nullo iure adempta sunt, restituantur; providereque cum Senatu Regni et terrarum legatis in his Regni comiciis, ut iudices commissarii destinentur, qui cum nostris fines horum dominiorum renorent et constituent perpetuo duraturos, Factura Ser^{ma} M^{tas} vestra rem iustissimo prudentissimoq. principe dignam, hisq

---

wali, jak się W. Królewska Mość z dokumentów i przez stugi xieżnej Ilinej dokładniej przekonasz. Co wszystko temu Wielkiemu Xięztwu niemato szkody przynosi, i między państwami nienawiść, zazdrość i przelew kraci rokuje. Usilnie prosili nas Senatorowie i większa część Rycerstwa, ażebyśmy tę rzecz przed W. Królewską Mość zanieśli. Nie mogąc ich prośby nie wystuchać, mając wzgląd na stuszną i powinność naszą, usilnie powtarzamy prośbę, którąśmy i listownie i ustnie uczynili, jedynie prosząc W. Królewską Mość, ażeby raczyła rozkazać, aby zwrócono to, co niesprawiedliwie i mimo wszelkiego prawa odjęto, i ażeby postarata się wspólnie z Senatorami Królestwa i Postami Ziem na terazniejszym Sejmie, ażeby naznaczeni byli sędziowie kommissarze,

dominiis vehementer necessariam et utilem. Deus omnipotens servet, foreat et regnare faciat S. M^{tem} vestram diutissime sanam et faelicem, cujus amori paterno nos humiliter commendamus. Vilnae die XXI octobris MDXLV. Eiusdem Ser^{mae} M^{tis}

obsequentissimus filius

Sigismundus Augustus

Rex P. 1)

Nie ma już zamku Ostrogskich w Kołodnie, ale natomiast ozdobny pałac, piękny ogród nad samą Galicyą, i ulica z kasztanów tak szeroka,

---

którzy z naszymi granice tych państw odnowią i na wieki postanowią. Uczynisz W. Królewska Mość rzecz godną najsprawiedliwszego i najmędrszego Króla, i dla tych państw wielce potrzebną i pożyteczną. Niech Bóg Wszechmocny zachowa i błogostawi W. Królewską Mość, i da Jej panowanie, zdrowie i pomyślność; Jej miłości ojcowskiej uniżenie się polecam. W Wilnie XXI Października MDXLV. Tejże Królewskiej Mości,

najpowolniejszy syn

Zygmunt August

Król P.

---

1) Od słów: *Eiusdem...* własną ręką Zygmunta Augusta pisało.

tak cienista, że pewnie historycznych czasów sięga; a gdyby tędy wjazd do pałacu urządzić, mało gdzie byłby wjazd wspanialszy.

I jeszcze po Wiśniowiecczyźnie jedziemy; tu Olexiniec nowy, dawniej Andrzejów, który wniosła w dom Czartoryskich księżniczka Alexandra Wiśniowiecka Wojewodzianka Wołyńska; Olexiniec stary, i Rydoml niegdyś książąt Sołomereckich dziedzictwo, w XVII wieku książętom Czartoryskim przez księżniczkę Beatę Sołomerecką darowane; na szczątkach baszt zamkowych dotąd herbowny rawiec pozostał. Dalej Wyszogródek, niegdyś książąt Poryckich, Zahorowskich, Potockich, dziś wraz z Olexińcem Rzyszczewskich, którzy w poblizkiej wiosce Żukowcach mieszkają. 1)

Za każdym krokiem na tej ziemi spotykamy pałace i ogrody; i w Żukowcach pałac piękny, salony ozdobione wytwornie, i dobranym towarzystwem ożywione. Ogród ręką kobiety pielęgnowany, świeży, wonny, gustowny, jak być powinno dzieło kobiety.

Piekne są w naszym kraju mieszkania wiejskie bogatych panów. Architektura, ogrodnictwo, smak wytworny i przepych, wszystko

---

1) Majątki te wniosła posagiem w dom Rzyszczewskich księżniczka Czartoryska.